

Előszó a forrásközléshez

Táj- és Népkutató Tábor Derzstomajon 1939-ben

A Kelet-európai Tudományos Intézet tagintézeteként működő Néptudományi Intézet néprajzi-társadalomtudományi kutatási dokumentumainak jelentős része az intézet 1949-es feloszlata után hivatalos átadással a Néprajzi Múzeum Kéziratgyűjteményébe került. Ebben a terjedelmes anyagban találhatóak a Táj- és Népkutató Intézet Táj- és Népkutató Táborainak kéziratai is, amelynek első, 1939 nyarán szervezett kiskunhalasi táboráról a *Korall* 2009-es, 35. számában már részletesen beszámoltunk.¹ A táborozások során a résztvevő diákok által készített naplók, gyűjtések, leírások nem csak rendkívül informatívak a vizsgált társadalmi-gazdaság-kulturális jelenségekről, de szemléletükben is újszerűen hatnak. Ez a szociográfiai, társadalomföldrajzi szemlélet nem meglepő, hiszen Györffy István vezetésével szociográfusok, közgazdászok, földrajzosok bevonásával alakították ki a kutatási témákat és módszereket, amelyeknek a statisztika, a térképes felmérés, a társadalmi különbségekre, illetve a kortárs valóságra való reflektálás fő eleme volt.

A kiskunhalasi nagyszabású első táborból többen átmentek, illetve új résztvevők is csatlakoztak a nagykunsági (Karcag – Derzstomaji) elnevezésű, 1939. július 17-én kezdődő táborba, ami 15 résztvevővel indult Karcagon. A résztvevő fiatalok között megtaláljuk például Gyenes Antalt, Molnár Balázst, Szűcs Sándort, Tábori Györgyöt, Vargyas Lajost és Vargha Lászlót is, aki Györffy Istvánnal a tábor vezetője is volt.² Györffy István csak egy-egy nap látogatta meg a csoportot, így például először az első, július 17-i napon. Másnap kezdődött a kutatás a város megismerésével, majd csoportokba szerveződve indultak „a tanyákat tanulmányozni, természetesen gyalog”.³ A karcagi tanyák kutatása a tábor kiemelt programja volt, amiben Vargha László is aktívan részt vett és részletesen beszámolt róla.⁴ A résztvevők többsége viszont a rövid karcagi táborozás után egy hosszabb, július 25-től augusztus 14-ig tartó terepmunkán vett részt Derzstomajon, ezek a „falukutatók” parasztházakban voltak elszállásolva. A tábor dokumentumaiból az is kiderül, hogy 12 nagy témában terveztek kutatásokat, ami a demográfiai, gazdasági, településszerkezeti, szociográfiai, földrajzi témákat egyaránt felölelte.⁵ A derzstomaji munka eredményei – például a község minden

¹ Granasztói 2009.

² Vargha 1985: 60–63.

³ Közös napló Karcag 1939. július 17-től. Néprajzi Múzeum, Kéziratgyűjtemény, EA 7796.

⁴ Vargha 1940; 1984.

⁵ A tábor tevékenységét Szűcs Sándorral összefüggésben részletesen ismerteti Szemkeő 2015.

egyres házáról és az ottlakókról felvett „egyéni lapok”, amelyek a demográfiai, vagyoni, foglalkozási adatokat tartalmazták – nem maradtak meg vagy lappanganak.⁶ Györffy István 1939. augusztus 7-én ezt a tábort is meglátogatta.

Az ezen bevezető után olvasható szöveget Gál Etelka derzstomaji tanítónő írta és Györffy Istvánnak küldte el postán 1939 augusztusának utolsó napjaiban. Gál Etelka neve nem szerepel a tábor résztvevőit többször felsoroló „Közös naplóban”,⁷ levelében viszont hivatkozik arra, hogy örömmel kapcsolódott bele a falukutatók munkájába. Feltehetően többször találkozott velük, akár együtt is végeztek helyszíni gyűjtéseket. A derzstomaji nők helyzetéről írt beszámolója azt bizonyítja, hogy a tábor szellemisége, szemlélete, társadalmi különbségeket és viszonyokat preferáló kutatási témái komoly hatással voltak a helyi tanítónőre. Rövid elemzése nemcsak a falusi, főleg szegényparaszti rétegek asszonyainak differenciált mindennapjaiba enged betekintést, hanem egy tanítónő saját falujáról való gondolkodásába, szemléletébe is.

Granasztói Péter

⁶ Vargha 1985: 62.

⁷ Közös napló Karcag 1939. július 17-től. Néprajzi Múzeum, Kéziratgyűjtemény, EA 7796.